

subjekt i njegov dvojniki

razgovor sa žanom bodrijarom

Već dvadeset godina, od Sistema objekata¹⁾, pa sve do Hladnih sećanja²⁾, Žan Bodrijar (Jean Baudrillard) pomno osluškuje dah i bilo savremenih društava. Mnogo pre nego što se počelo govoriti o postmoderni, uočio je u igri objekata i znakova kraj velikih istorijskih kauzaliteta (Potrošačko društvo³⁾, nestajanje subjekta šćepanog u kandže zavodenja (O zavodenju⁴⁾, opsena i ostalih privida. Događaj se danas određuje najpre u odnosu prema stvarima, procesima, lančanim reakcijama (Fatalne strategije⁵⁾). Bolest čiju je dijagnozu Žan Bodrijar postavio razjeda i dalje: prebrodio je put kroz privide i tada spoznao da oni nemaju šta da prikrivaju. Njegovo dugotrajno druženje sa ovim našim svetom i kritički pogled na savremenost od njega čine posebno pogodnog sagovornika za razgovor o povratku individualizma.

* Šta mislite o današnjem vraćanju individuumu i individualizmu?

— Možda je jezičak na vagi isuviše pretegnuo ka analizama masa? Ova se ravnoteža, međutim, može ponovo uspostaviti tek vraćanjem na prethodno važeću vrednost. Postoji tu efekat retrospektivne distorzije. Individuum o kojem sada razgovaramo uopšte više nije subjekt; on više nema ni subjektivnosti, ni strasti. On je nešto što postaje celovito, neizdeljeno, i u tom smislu se povurđuje kao individuum. Sam subjekt je, međutim, izdeljen. Istorijski i psihološki subjekt svoje ishodište nalaze upravo u toj izdeljenosti. Setimo se samo psihoanalize i teorija poput Leforove (Lefort): osnova im je izdeljenost, a postupak zapravo stvaranja subjekta, subjektivnosti, strukturu. Mi danas zapravo živimo u društvu, okruženju, u kojem negacija ne postoji više kao takva; individuum nije više subjekt sukobljen sa drugima, pa čak ni ako je interiorizovao grupu, odnosno izdelio se u sebi. Postoji još samo jedan individuum, to jest homogena, nedeljiva stvar, neka vrsta monade koja luta tamo-amo u svim svojim pojavnim oblicima, slikama, koja deluje nezavisno i nije više u sukobu sa istinskom promenljivošću. To je odnos istog prema istom. Postoji neka individualnost koja je više kloničnog, klonskog ili klonalnog tipa, a koja zapravo nije subjekt. Treba napraviti suštinsku razliku između subjekta i individuum. Individuum bi bio nešto kao privedenje, duh koji jezdi prostorom i posle smrti subjekta i ponovo se pojavljuje da bi odlutao u vasionu. U tom smislu, individuum je postmodern.

* Pridajete mu veliki značaj?

Pokušavam da ga postavim na ruševine. Nije reč o originalnoj kreaciji nastaloj iz opcije prema tradicionalnim, zastarelim strukturama, o buržoaskom individuumu od vremena posle Revolucije pa sve do Sartra sa svojim malogradanskim individualizmom. Sve ovo stavljam pod navodnike, onako kako je izrečeno. Postoji čitava jedna u isti mah teorijska, praktična i politička priča o individuumu kao sistemu vrednosti prihvaćenom dijalektički, u opoziciji prema društvu, Državi.

* U XIX veku je postojala neka vrsta snažne tenzije između individualizma i svih oblika neindividualizma, socijalizma. Da li ova tenzija postoji i danas?

Ne, moj utisak je da individuum ne deluje više u magnetnom polju istorijskih sila ili granica shvaćenih u američkom smislu: individuum kao osvajač nečega. Individualizam je živeo sve dok je bio neka vrsta dinamičke utopije, ambicije, sna, sve dok je bilo struktura koje treba osvajati, teritorija koje treba zauzimati, procvata sposobnosti individuum. Ne znam treba li obračati pažnju na semantiku, ali sâm ovaj termin individuum ne zvuči nam danas kako treba. Pomalo je plitak i bez posebne subjektivnosti. Ima se utisak da je to neki ostatak nastao uklanjanjem struktura; u latinskom izvorniku, individuum je izdvojena jedinka koja je nekako postala. Ovaj individuum — a ja ne znam da li on sebe određuje kao takvog, no postoji samo kao takav — nalazi se u svojoj individualnoj sukobljenosti sa stvarima i ne učestvuje baš mnogo u vrednostima uzajamnosti. On je nedeljiva čestica, atom, kako bi bio određen odgovarajućim pojmom u fizici.

* Kako bi se mogao objasniti povratak ovakve jedne teme u društvu u kojem, mnogo izraženije nego u XIX veku, mnoštvo razapetih mreža zavisnosti egzistencije individuum čini uslovljenom, čak bismo mogli reći naduslovljenom?

Ona je još samo neka vrsta releja, terminala. Individuum zapravo ne postoji. On je kao nepostojeća reka ponornica, kao nekakvo uravnoteženje. A možda je usaglašen sa ovakvim mehanizmom funkcionisanja: ljudi funkcionišu kao atomi u molekulum, kao čestice. Kod neindividualista postoji takođe ponornica u vidu sistema vrednosti. Ovaj se sistem ne može braniti, pošto više ne funkcionišu. Funkcionišu zapravo mreže u kojima individuum ima svoje mesto kao zrnca, kao čestica.

* Zar se ne bi moglo reći da ovaj povratak individuumu i individualizmu ima diskutabilnu vrednost?

Govorimo o ponornici čovečanstva. Sve to sačinjava nekakvo okruženje, pa i svemirski maglinu, nekakvo promišljanje sistema koji je izgubio originalnost, koji je osiromašio i ne luči više, na primer, istinsku književnost. Sve te romantičnosti danas nema; više se ne može govoriti o individuumu sa imenom i prezimenom, sa ličnom određenosti. Sve se utopilo u nekakvu strukturu. Individualizam me ne inspiriše kao usmerenje, čini mi se da ga treba izvesti na poseban način.

* Ne čini li Vam se on pomalo terorističkim?

Nije on opasan, nije nimalo. Čak ne znam je li vredan istinske polemike, zato što u njemu nema prave dramaturgije, osim kroz simulaciju. On je nekakva sudbina koja nastaje iz raspoloženja masa. Individuum nije produkt za sebe, već je potekao iz funkcije masa, dok je subjekt, u herojskom periodu individualizma, izronio iz drugačijeg društva, iz razgrađivanja nečega, pa i iz potrebe, drugačije ambicije, snage. Današnji individuum nastaje, kao negativan predznak, iz obeznačenosti subjekta.

* Ne proričete mu još dugo postojanje?

Upravo suprotno. Sve ono što dolazi kao sekundarna egzistencija, što je odraz, može da teži većnom postojanju. Situacija se u suštini neće promeniti. Individuum je kao istorijski, herojski pojam, kao utopija, trajao prilično kratko. Ovaj individuum je sintetički, tvorevina sinteze, proteza, a proteze traju večno.

Sve ono što se posle pojavljuje u potonjoj egzistenciji ili postmoderni, sve su to artefakti. Oni su stvoreni da traju mnogo duže; nisu potčinjeni zloj sudbini. Na njih će se mnogo polagati. To je odbrambeni sistem, više nije avantura, već neka vrsta bunker vrednosti, kako ju je Virilio (Virilio) nazivao. Ovaj individuum ne može još da nestane zato što je urastao u funkcionisanje mase, funkcionisanje mreže, kao odbrambena ideologija, nekakva plašt. Sigurno je da neće iščeznuti. Međutim, nije mnogo važan; nema strategijsku vrednost. Ne vidim šta bi se sa njim moglo učiniti, kako bi se mogao uznemiriti politički poredak, odnosno nered, subverzivna, revolucionarna perspektiva. Ostaje nam individuum bez alternative i alteracije.

* Postoji, međutim, politički plan koji se odnosi na njega: Prava čoveka, konsenzus, centar.

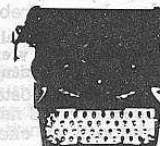
U redu. Ali, tu nije reč o radikalnoj alternativni; pre je, zapravo, reč o konsenzusu. Današnji individuum je možda proizvod konsenzusa. Dok je na početku, individuum se kao vrednost afirmiše u relativnom disenzusu, u jednoj uređenoj, dijalektičkoj opoziciji koja može da poprimi oblike nasilja, a sada imamo utisak da individuum i njegova pomagala funkcionišu u integralnom kolu, da sve te čestice funkcionišu više ili manje integrirane u mreže, da je poredak koji će se uspostaviti homogen.

* Možemo li reći da se individuum pojavljuje posle velikog koderanja koje je obeležilo dva poslednja veka, i to naročito krajem Komunističke partije i svake opozicije?

Svedoci smo neke vrste integracije ili integrizma. O integrizmu se govori kao o nečemu što pripada desnici, ali danas su u stvari sve socijalne strukture integrativne. One teže brisanju svih granica.

* Vidite li mogućnost novih preloma?

Individuum danas ima svoje mašine, proteze, svoj look, svoje likove. To se može nazvati kulturom, ali nije više kultura akcije. To je kultura operacije. Individuum je operativna funkcija u jednačini mreže, mase. Ne vidim da je on danas izvor nečeg drugog, prevazilaženja ili transcendencije. Subjekt ili je sâm transcendencija ili u protivnom ne postoji. Individuum mi izgleda potpuno imanentno, operativno, sveobuhvatno, ekstenzivno; nema razloga da kao takav sebe ističe, transcendira, zato što ne treba da se isključuje; on treba da se uključi, jer je povezan sa mrežom. Ovakvo definisanje ili nedefinisanje je sasvim drugačije. On više nema ličnu determinisanost, već je

takav individuum neutralan i nastaje kao rezultat neke vrste sprege međusobno neutrališućih sila.

— Neki kažu da je nastajanje takvog individuumu u vezi sa današnjicom, da je demokratija povezana sa individuumom, da treba želiti individuum ako se hoće demokratija.

— To se čini logičnim. Kada se kaže »kraj- socijalnog, »kraj- politike, to može da izgleda stereotipno, ali je istinito u jednom drugom smislu — ne da je nešto iščezlo, izašlo van kadra, izgubljeno — već da je individuum, kao i većina drugih stvari, ostvaren. Njegova utopijska, herojska dimenzija nije više potrebno da postoji, jer je on operacionalizovan, realizovan. To označava kraj nečega, kraj metafore subjekta. Individuum ima sve što želi; nije mu više potrebna transcendencija, budućnost, san. Nema više projektivnu istoriju. Zivi od svoje prošlosti, od beznačajnog prebiranja po uspomenu i sećanjima. Projektivno gledajući, ne sanjari više ni o čemu. Kraj nečega je upravo kada iščezne ideja o njemu. Individuum traje dalje, ali ideje više nema. To bi se moglo nazvati progresom. Kaže se da je progres savremena vrednost; istina je, ona nije prestajala da postoji; napreduje se, ali se progres nastavlja bez ideje o napretku koja se ili ugasila, ili je bar na putu da iščezne. Eto, to je kraj nečega, ali ne u apokaliptičnom ili pesimističnom smislu. To je kraj zato što se nešto realizovalo. To je mnogo određeniji kraj od nesrećnog svršetka nečega. Nije to tragična, već slavna smrt, ali bez slave. Individuum je danas savršeno sposoban za život; dostupni su mu svi načini da praktično egzistira kao autonomna, samoregulišuća monada. Eto, to je kraj, kraj televizije, intenziteta, projekcije, svih dimenzija preko — i nad — svega što se moglo drugde zbiti. Postoji samo jedan entitet, neka vrsta neutralizovane svemoguće istrajnosti kojoj je sve na raspolaganju. Kraj ne treba da se shvati samo u smislu: »bez budućnosti«; nestaju takođe i istorija, genealogija, protivrečna prošlost. Prošlost se preraduje krajnje konsenzualno.

— Kako tumačiti želju da se izbegnu i iščeznu sukobi?

— Može se pomisliti da je to plod strategije, neke vlasti. Međutim, i vlasti to veoma smeta čineći je nemoćnom, omedenom, neutralisanom. Gde je vlast? Nad čime vlada? Koje odluke donosi? Situacija je za sve nas neodređena. Mogli bismo govoriti o nekoj entropiji društvenih odnosa. Izgleda da je ona ireverzibilna. Takav drugi svet mogao bi da bude drugi svet demokratije, nešto kao prostranstvo bez reljefa sa opadanjem svih političkih snaga.

— To je pomalo obespekujavajuće

— Nikada nije obespekujavajuće konstatovati jedno stanje stvari bez pokušavanja da se ono prikrije. Individuum je možda bio nosilac izvesne radikalnosti, ali ne treba više obmanjivati sebe da je radikalnost individualno moguća. Kritički položaj intelektualaca čini mi se danas vrlo problematičnim. Radikalnost je ušla u stvari; ona je u procesima, događajima, lančanim reakcijama, u tim krajnje iznenađujućim stvarima. Ovo naše vreme vrlo je siromašno ironijom, subjektivnim akcijama, ali je izuzetno bogato događajnošću. Elektronski virusi, terorizam, razne sprave, sve to potpuno nadmašuje ličnu odgovornost, političke ili druge strategije, i čine ih potpuno nemoćnim. Oni potvrđuju neku vrstu nekontrolisanih procesa i uzvraćanje događaja i procesa strategijama koje su želele da ih nadvladaju, kontrolišu, i za koje se danas čini da su stigle na kraj trke. To stvara nevidenu situaciju. Nisam očajan. Tumačiti je teško, ali se zapravo događa gomila stvari. U tome je suština. To više nije akcija u dosadašnjem smislu ovog pojma, to je događanje. Postoji tu neka vrsta radikalizma. Ako više nema političke ili neke druge kolektivne strasti, ostaje ipak jedna: radoznalost. Postoji tu ulog, intenzitet, predmeti i objekti, koji se ne nalazi više u subjektivnim, psihološkim ili sociološkim preokretima. U odnosu prema tome, ići u potragu za pojmom individuumu krajnje je zajedno. To je pravi mali kazamat.

— Kako u tim okolnostima izvesti ljude na ulice?

— Zašto bolničarke, studenti, radnici u javnim službama izlaze na ulice? Zbog reklamiranja. Treba postojati. Kategorički imperativ je onaj sa grafitu: To je look, to je label, oznaka. Svaka društvena kategorija želi svojih četvrt sata slave i manifestovanja. Ljudi manifestuju, izražavaju se. Ali, u igru nije uključeno samo preplavlivanje ulice, javnog prostora, već se u igru uključuje reklamni prostor.

— Možda ulice više ne postoje?

— Ulica kao pozornica, pozorište jednog društva i politike, prestala je da postoji. Njujorske ulice pak, ako se uopšte i mogu nazvati ulicama, postoje vrlo upečatljivo, ali ne kao politički prostor u smislu u kojem su naše ulice postojale u XIX veku. Njima hara neka vrsta objektivnog naslija mode. To je vrlo sugestivna pozornica. Kod nas, ulice nisu više scena: prolaze, nižu se povorke grupa-individuumu, ali ne grupa-subjekata, kako bi rekao Sartr. One se zapravo više ne suprotstavljaju vlasti: reč je o demonstraciji egzistencije, a ne o odnosu snaga. Vlast uostalom nije osporena i veoma joj je dobro. Svi se zadovoljavaju takvom situacijom. Ne vide čak ni koju polugu treba da pokrenu. Treba imati drugačiju iluziju.

— Individualizam je neka vrsta dvojnika, simulacije i simulakra. Međutim, u isto vreme se zahtevaju vrednosti. Dakle, tražiti vrednosti znači tražiti budućnost.

— Ne postavljaj ja problem vrednosti. Dugo smo kao ničanci živeli na ideji promena vrednosti. Protiv smo zakona vrednosti (sa ekonomskog stanovišta), ali za promene vrednosti. Na žalost, one se nisu desile. Nalazimo se izvan nekak-

vog zakona vrednosti, ali on se nije izmenio. Pre bismo mogli reći da je dospelo u neko stanje neodređenosti. Sva ta uzastopna oslobađanja ne vode ka novoj energiji vrednosti, već pre jednom njihovom nerazlikovanju. Sa formalnog stanovišta, možemo razlikovati četini stepena vrednovanja: prirodni zakon vrednosti, tržišni zakon vrednosti, vrednost znaka (strukturni stadijum vrednosti); sada smo dospeli u prelomni stadijum vrednosti. Postoji zapravo totalna disperzija vrednosti, a takođe i realizacija. Ekonomski krahovi, berze, sva ta ekonomska vrtložjenja, predstavljaju umnožavanje vrednosti, neku vrstu njene epidemije, ali ona se tu mrvi i gubi obeležavajuću ulogu. Istu analizu možemo napraviti i u oblasti seksualnosti, politike ili morala. Postoji nekakvo ostvarivanje vrednosti koja naglo gubi značaj. Nema više reference, niti koeficijenta vrednosti; postoji samo neka vrsta čudovišne, umnožavajuće nominalne vrednosti. Nije bilo promena, ali je bilo neke vrste razmnožavanja svih tih čudesa. Sva naša patologija — rak, SIDA — izražava upravo situaciju u psihološkom domenu. Smešna je to situacija? Šta to u njoj petljamo? Iskazivanje, šta to znači? To ne značiosati u stanju prikrivanja. Ako ima simulacije, sagledajmo je do kraja, predimo okvire, ne skrivajmo od sebe to stanje. Budimo barem upućeni u stvari.

Ne treba opisivati stvari na kritički način, niti predlagati alternativu, već treba ući u sinhroniju sa tim procesima, što znači i u pisanje. Ne treba više nastojati na podržavanju učenog, eksteriornog pisanja. Ako postoji neka vrsta rasprskavanja stvari, treba biti u njima, ići brže ili dalje, ali iznutra. Ne treba želiti da se sačuva off pozicija pseudoslobode ili pseudononautonomije. Taj individuum, individualizam, ideja je da bi se još mogla zadržati prava svest o nečemu. Bolje je biti iskripljena svest o ovakvom stanju stvari. Ako se već nalazimo u svetu čestica, bolje je da budemo njihov akcelerator.

— U individualizmu takođe postoji ideja davanja pozitivne vrednosti: povećati ono što je do sada bilo smanjeno. Na primer, ono što se kaže o modi i kratkovečnosti i što se prekidirano nalazi u tradicionalnim vrednostima. Kaže se: moda je demokratija.

To je opsenarstvo. Modi nisu potrebni teoretičari i nikada uostalom nije bila teoretizovana, a prolaznosti ne treba tumač. Učestvovati u modi koja u pozadini ima politiku, demokratiju, to je natezanje. Moda je neka vrsta surove današnjice. Ne postoji subjekt u modi, naročito ne intelektualni. Lipovecki¹ zagovara neku vrstu varljive ideologizacije ovog procesa, lažno pozitivnu. To je neka vrsta zloupotrebe intelektualne moći ili igre. To ne smeta da istorija mode i prolaznosti bude zapravo suštinska, da učestvuje u procesima lančanih reakcija i neodređenosti stvari. Možda se nalazimo u nekakvoj velika igri koju treba igrati i pronalaziti druga pravila. Možda se završila velika faza zakona, zakonitosti, zakonitosti procesa. Nema više zakona. Međutim, treba naći pravilo i pravila jednako proizvoljna kao i ona u drugim igrama, ali koja omogućavaju da se igra. Treba pronaći ono što bi nam omogućavalo da igramo, da uložimo u igru ono što se događa. A naročito ne želiti ponovo racionalizovati ili ideologizovati ove procese. Pretvarati se da se igra moderna igra, na način koji uostalom nije sinhron (pošto se govori sa trošom koja razara sopstveni sadržaj) da bi se potčinila uspostavljanju, povlačenju ili reciklaži konvencionalnih vrednosti, nije dobro.

— Da li je sociologija još moguća?

— Ono što piše Pol Jone² čini mi se manje spornim: opisati izdelfena polja koja su prostori za igru, koja više ne teže univerzalnosti. Velike sociologije su okončane. Sociologija Pjera Burdijea koji svojom logikom distinkcije nudi izvršnu tradicionalnu sociologiju, nimalo više nije u skladu sa tom uzavelošću procesa i lančanih reakcija. Izašli smo van logike distinkcije koja još omogućava da se iznedri smisao. Mnogo više smo zašli u logiku radikalne nedistinkcije. To više nije teren sociologije. Razdvojene discipline koje su imale sopstvene sisteme vrednosti mogu da traju beskonačno, ali meni se čini da se radi o krpljenju, mešanju sa otpacima i snalaženju sa ostacima.

— Može li se barem predvideti katastrofa?

— Katastrofa bi bila još jedan idealizam. Živimo u vremenu bez pamćenja i bez mogućeg predviđanja. Katastrofa izgleda kao običan scenario. U ideološke svrhe katastrofe se nisu koristile, iako su mogle; one služe kao hrana jednom poretku predstava. One učestvuju u igri; zamenjuju bilo šta; nižu se jedna za drugom; mogu prijatno da okončaju jedan društveni problem. Sve to dobija vrednost u logici koja nimalo više nema unutrašnji smisao. Prirodne katastrofe igraju istu ulogu kao i terorizam, a terorizam može između ostalog da zameni eventualnu prirodnu katastrofu. Više to ne možemo znati. Tehnička nezgoda aviona može biti predstavljena na teristički način. Ima supstitucija koje dokazuju da nas je šćepala kauzalnost i da se njome može manipulirati u svim pravcima. Katastrofu treba shvatiti u smislu koji joj daje Rene Tom³: katastrofa je forma. Postoje forme, naročita iskripljenja događaja, lančanih reakcija stvari. Nije to katastrofa u apokaliptičnom smislu, katastrofa koja još uzima kao pretpostavku linearnu koncepciju vremena, kraj nečega, dok smo iz neke dimenzije potpuno isključeni.

— Katastrofa daje mogućnost da se ima neki princip, poluga. Pre nekog vremena je procvetala, naročito u bioskopu, tema preživljavanja: čovek izvan katastrofe. Šta mislite o ovom tipu spekulacija?

— Sa tim je skoro gotovo. Postojalo bi jedno moguće tumačenje: već se nalazimo u stanju preživljavanja. Nije to čak ni projekcija koja se još može ulepšati, dramatičizovati. Stanje stvari je stanje preživljavanja. Zinovjev je postavio ovakvu hi-

1. *Système des objets*, éd. Gallimard, 1968.
2. *Cool memories*, éd. Gallilée, 1987.
3. *La Société de consommation*, éd. Denoël.
4. *La Séduction*, éd. Gallilée.
5. *Les Strategies fatales*, éd. Grasset.
6. *LIPOVETSKY, Gilles: L'Empire de l'éphémère*, éd. Gallimard.
7. *YONNET, Paul: Jeux, modes et masses. La société française et le moderne, 1945-1985*, éd. Gallimard.
8. *THOM, René: Paradoxes et catastrophes*, éd. Flammarion, rééd. Plammarion.
9. *SCHNITZLER, Arthur: Relations et solitude*, éd. Rivages.

potezu za istočne zemlje. Govorio je da se treći svetski rat za pravo već odigrao; istočne zemlje su u prednosti, pošto su već prošle kroz njega i već imaju strukture koje im omogućavaju da se odupru istovremeno poništavajućem i totalitarnom stanju stvari. On je sebi modelovao neku vrstu dosta neodređeno, sluzavog, ironičnog, agnostičkog društva koje veoma dobro nadživljava političku katastrofu koju predstavlja komunizam. Tako, što je neobično, ove zemlje mogu ponovo da postanu modeli, jer su korak ispred drugih, »jer smo«, kako kaže, »mi u njima upoznali ono najgore što vi još niste«. Ova pretpostavka, pomalo paradoksalna, nije netačna. Bolje je od onoga što je bio pretpostavljeni kraj načiniti budućnost, katastrofu, neku vrstu anteriornosti, već ustanovljeno stanje stvari, reći sebi da su karte ponovo podeljene i tražiti pravila igre. Ovakav problem postavlja SIDA. Nju možemo posmatrati kao epidemiju sa ciljem samoodbrane, čak i na nivou vrste, od nečega još goreg. Ako se zaista nademo u stanju katastrofe, ne gledamo više jednako na stvari, na SIDU ne gledamo isključivo kao na nešto zlo. Ona može biti nagli preokret nečega, homeopatska epidemija protiv nekakvog opšteg seksualnog rasipanja vrste koje može da predstavlja, a o tome se ništa ne zna, daleko veću opasnost. Tu postoji neka vrsta zaustavljanja, kvara, slabosti, što bi značilo da bi SIDI trebalo dati drugačiji smisao od onog koji ona već ima.

— Neobično je čuti Vas da koristite ovakve sheme.

— Dokazi ne postoje; nije reč o argumentaciji, ali postoje nivoi tumačenja. Snicler⁹⁾ postavlja jednu fantastičnu hipotezu: neka vrsta bacila, klice, živi, razvija se i dostiže vrhunac. Njegov cilj je da uništi organizam u kojem živi. To je njegov štos: on radi svoj posao. Svojim napredovanjem uništava drugog. On o tome ništa ne zna. Nije on zao, već prosto takav. Snicler je postavio hipotezu da je i čovek isti: ko zna ne uništava li ljudska vrsta u svom razvoju nešto drugo, neki drugi organizam o kojem ništa neznamo, baš kao što ni bacil ne zna

ništa o individuumu kroz koji švrlja. Nekakva savršeno maglovita i slepa sudbina.

— Ne igraju li Revolucija i njena dvestogodišnjica tu ulogu građanika i zamene izgubljenog principa?

— To je tako očigledno. Pa svi ti napori koji su učinjeni da bi se odredila konačna forma Revolucije! Čuva se nameštaj, pune muzeji; čini se napor da se istakne nekakva prava, dobra, prvobitna pozornica u odnosu na koju bi se sve moglo odmeravati. Možda je to neka unutrašnja odbrana. Ono društveno, koje više ne stvara događaj i istoriju kao takvu, nalazi čvrsto uporište, i to počev od Prava čoveka do Velikog svoda na Defans.

Postoji prava nostalgija, fascinacija trenucima u istoriji koji su bili snažni, kao fašizam, iskupljenje, trenuci koji se sigurno neće više sresti — za neke je bolje, a za neke šteta — trenuci nasilja, puni energije, dramaturgija na koju se više ne polaze pravo. Nostalgija sve to sama pronalazi. Barbi i Hajdegerova priča učestvuju u tom samoobnavljajućem izobličavanju: promenu ti svoje poreklo. Događaji se peru, baš kao i novac.

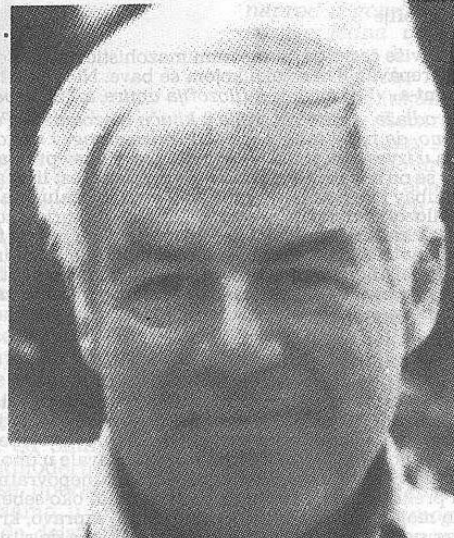
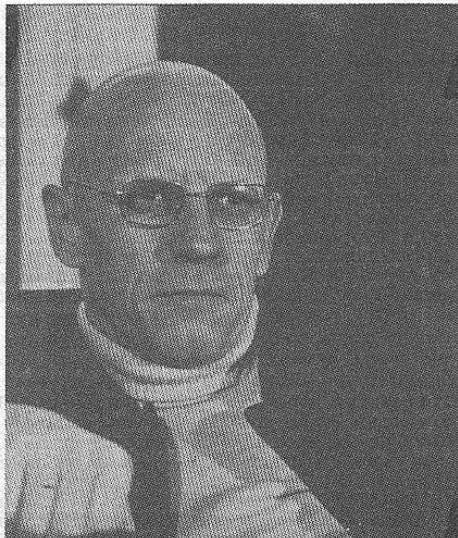
Nisam protiv, to tako funkcioniše. Jedino ne bi sa time trebalo poistovetiti demokratsku, humanističku vrednost. Zašto pedeset godina posle slučaja Hajdeger? To je nesumnjivo period kojeg leševi gube svojstva zemnih ostataka. Prilično je mučno to što rade sa Francuskom revolucijom. Nije to događaj koji je dovoljno daleko da bi se mogao pasterizovati, klimatizovati i tako biti poslužen u sklopu sintetske komemoracije. Ovdje se fosilizovanje stvari i zatrpavanje spomenicima pre i više nego događajima.

Sa francuskog:
Milan Banjac

Francois Ewald, Baudrillard: le sujet et son double, u »Magasin litteraire« apr., 1989.

Razgovor vodio:
Fransoa Ewald

7 fragmenata milorad belančić

1. Medudoba

Dekadentna razdoblja ljudskog smisla obeležena su rafiniranim preobiljem, hir-produkcijom iskonstruisanih, izveštačenih i, po pravilu, pohabanih semantičkih identiteta. U dosadi uvek — istog i jednog — te istog, rafinirani duh dekadentnosti pokušava da, kroz suptilne varijacije na temu opet — istog, još jednom apsorbuje i pokori razliku, razume se, upravo afektirajući sa vlastitim, ako treba, i iskrivljenim identitetom. Afektiranjem i variranjem istog kao »drugog«, pa čak i »suprotnog«, omogućuje se odušak i predah... Simulacija drugosti predstavlja, neki put, način da se preživi u raljama i paucini represivnog identiteta. Ali, za datu konfiguraciju života, za ono najbolje u njoj, dekadentna simulacija se, time, ništa manje ne nameće kao arogantni poziv na srodnost, na kulturnu, ideološku, sistematsku homogenizaciju. Zato se, na drugom polu tog društva opčinjenog dekadentnostima, na njegovim »marginama«, javljaju osporavanja ili, po pravilu, spontani procesi rastvaranja, korozije, razgradnje i destrukcije koji svoj, takoreći, hemijsko-analički postupak, ubuduće, refleksivno uzdižu na stupanj obavezujućeg metodickog a priori, nezaobilazne pretpostavke svake buduće procene smisla. Ali ova retorika osporavanja, ubrzo, i sama postaje dekadentna, jer s nekrofilskih sladostrašćem i nihilističkom žudnjom objavljuje kraj i smrt, ne samo onim prebrzo i predugo nametanim kontinuitetima, celinama, garancijama, prašnjavim hramovima i piramidama Smisla, nego i svemu što je još uvek simptom i obeležje bilo kakve sintetičke, produktivne moći. Živeti u dobu klaustrofobično stešnjem između vladajuće dekadentnosti i pogrebne strasti koja bi htela da objavi kraj svemu prisutnom, u najmanju ruku je — naporno. To je napor jednog medudoba koje bi htelo na pragu postmodernosti, da dekadentnim sredstvima same dijalektike »iskorači« iz dijalektike...

2. Komična odgovornost

Promišljajući smisaone konsekvence Ničeove objave »smrti Boga«, Bataj, baš onako kako fo njemu i doliči, zaključuje: »Ne možemo se ni na šta osloniti. Već samo na sebe. Jedna komična odgovornost pada na nas i tišti nas«. Definitivno odsustvo garantovanog smisla lišava čoveka svih spoljašnjih iluzija i upućuje na vlastitost ili, ako hoćete, na legendarnu maksimu koja glasi: »...use i u svoje kljuse«! Samo, nisu li mnogi, još pre Bataja, iz sklonosti ka stvaranju spekulativnih